Laki László

A SZOCIOLÓGUSOK SOKO BANJA-I TANÁCSKOZÁSÁRÓL

A Szerbiai Szociológusok Egyesülete munkaszociológiai alosztálya és a belgrádi Beograd Mezőgazdasági Kombinát Tudományos Kutatóintézete társadalmi viszonyokkal és tájékoztatással foglalkozó szakcsoportja 1978. április 21-én és 22-én Soko Banján köztársasági jellegű tanácskozást szervezett „A szociológus a társult munkában" címmel.

E tanácskozás jelentősége elsősorban abban van, hogy a maga módján elősegíti a szociológiának mint önálló tudományágnak a további kialakulását és fejlődését. A szociológia — mint az emberi és a társadalmi viszonyok vizsgálatával foglalkozó tudományág — világviszonylatban is a legfiatalabb tudományok közé tartozik. Első jelentősebb eredményeit századunk 20-as éveiben mutatja fel az Amerikai Egyesült Államokban Elton Mayo és munkatársai tudományos kísérleteinek nyomán. Az emberi viszonyulások lélektani jelentőségének felismerése jelenti a szociológiai kutatások kezdetét és ezzel egyidőben egy új tudományág kialakulását is. Hazánkban a szociológia mint társadalomtudomány csak a felszabadulás után, pontosabban az 50-es években jelentkezik. Külön tantárgyként egyetemeinken azonban csak a 60-as évek elején vezették be. Ebből a viszonylag rövid önálló tudományágként létező időszakból ered elsősorban a szóban forgó tanácskozás említésre méltó jelentősége.

Másrészt a tanácskozás jelentősége abban nyilvánul meg, hogy egy olyan kérdést vizsgál, amely önigazgatói társadalmunkban különösképpen időszerű és lényegbevágó. A gyakorlat azonban egészen mást mutat. Éppen ezért nevezhetjük e tanácskozást nagyjelentőségűnek hazánk tudományos élete szempontjából.

A tanácskozáson húsz beszámoló hangzott el, melyek elméleti és gyakorlati oldaláról világították meg a problémát. A beszámolók és az azt követő viták egyértelműen azt igazolták, hogy a kérdés sokoldalúan összetett, és gyakorlatunk sokféle megoldást alkalmaz azokban a kisszámú társultmunka-szervezetekben, ahol szociológust alkalmaznak.

Az elhangzott beszámolók és a szerzők listája a következő:

1. Dr. Danilo Ž. Marković: A szociológus szerepe a társadalmi viszonyok kutatásaiban és kialakításában a társultmunka-szervezetekben,
2. Dr. Miroslav Radovanović: A szociológus helye a társult munkában,
3. Đura Stevanović: Mit kutatni a társult munkában? a Beograd Mezőgazdasági Kombinát példája,
4. Prvoslav Vučković: A szociológus szerepe a társult munkában, valamint az elmélet és a kutatás viszonyának problémája,
5. Slobodan Bakić: A szociológus helye a munkaszervezetben,
6. Zoran Manojlović: A munkaszociológus helye a társultmunka-szervezet szervezeti felépítésében,
7. Đurđica Pićurić: A szociológus lehetőségei és nehézségei a társult munkában,
8. Dr. Ljubiša Krstić: A munka jellegének változásai és a szociológus szerepe,
9. Mirjana Marković: A szociológus szerepe az önigazgatásra való nevelés előkészítésében a társultmunka-szervezetben,
10. Aleksandar Minić: Az önigazgatói döntéshozatal — kihívás a szociológus munkájára a társult munkában,
11. Vjekoslav Butigan: A munkaszociológus szerepe a munkakultúrának mint a munka humanizálási formájának a fejlesztésében,
12. Stanko Ilić: A szociológus helye és szerepe a tájékoztatási rendszerben a társultmunka-alapszervezetben,
13. Dr. Vlajko Petković: A szociológus hozzájárulása a nem formális csoportok káros hatása túlhaladásához,
14. Asen Videnov: A szociológusnak és a szociális gondozónak a társultmunka-szervezetekben betöltött helyének és szerepének meghatározásával kapcsolatos kérdések,
15. Dr. Boško Prokić: A szociológus szerepe az önigazgatási viszonyok rendszabályozásában az egészségügyi társultmunka-szervezetekben,
16. Gradimir Obradović: A szociológus helye a káderügyi hatáskör megvalósításában a társult munkában,
17. Miroslav Mijailović: A szociológus szerepe a munkakörnyezet védelmi intézkedéseinek meghatározásában,
18. Kiril Stojanov: A szakképesítési fok mint a munkakiesések vizsgálatának mutatója,
19. Spasoje Bjelica: Az iskoláztatás — a munkásosztály strukturális kialakulásának egyik legjelentősebb tényezője,
20. Živojin Kojić: A munkások álláspontja a társultmunka-szervezetekben a kongresszusi döntések végrehajtásával kapcsolatosan.

Ez a felsorolás is bizonyítja, hogy a szociológia legkiemelkedőbb szakemberei és a gyakorlat képviselői milyen sokoldalúan közelítették meg a tanácskozás témáját.

Amint az egyes beszámolókból (már a címükből is) kitűnik, a tanácskozás külön hangsúlyt fektetett a munkaszociológia helyének és szerepének meghatározására. Mint ismeretes a munkaszociológia az általános szociológia egyik szakosított, külön ágazata, amely világviszonylatban is és hazánkban is fejlődésének kezdeti szakaszában van. A munkaszociológiának — mint különálló tudományágnak — a termelési folyamatokban jelentkező és kialakuló emberi viszonyok tanulmányozása a fő feladata. Különleges jelentőségű ez az emberek között kialakuló viszony vizsgálata az önigazgatói szocializmus társadalmában, ahol a társadalmi tulajdonban lévő termelőerők jellegzetesen másfajta viszonyokat alakítanak ki, mint a más szociális környezetbeliek. A társultmunka-szervezetekben ezért jelentős feladat hárul a munkaszociológiára.

Dr. Danilo Ž. Marković professzor beszámolójában a munkaszociológia feladatkörében a következő tíz kutatási területet határolja körül:

— kivizsgálja a társult munka önigazgatási formáinak alkalmazhatóságát az emberi elidegenedés megszüntetésére a szocialista termelési viszonyokban;
— vizsgálja az ember helyzetét munkakörnyezetében;
— tanulmányozza az emberek egymás közötti viszonyait a társult munkában;
— tanulmányozza az oktatás folyamatát a társult munkában a tudományos-műszaki forradalom körülményei között;
— foglalkozik a munkakultúra tárgykörével;
— kivizsgálja a munkaidő kihasználás körülményeit és fokát, valamint azoknak a munkásokra gyakorolt hatását;
— tanulmányozza a munkahelyen kívüli életfeltételek hatását az emberi tevékenységre;
— hatást gyakorol az új munkaerkölcs kialakítására;
— vizsgálja az egyéni tulajdonban levő munkaeszközökkel végzett tevékenység társítási és társadalmasítási lehetőségeit;
— tanulmányozza a társult munkában jelentkező konfliktusokat és az önigazgatású érdekegyeztetést.

A szerző véleménye szerint — amit a beszámolójával kapcsolatos vitaindítójában is kihangsúlyozott — ez a felsorolás még megannyi kutatási lehetőséget kínál, ami egyértelműen arra utal, hogy a munkaszervezési szociológus — de még inkább a munkaszociológus — alkalmazása mindenképpen „kifizetődő beruházás", ami a termelékenység növekedésében, az emberek közötti egészséges viszonyok kialakításában és az önigazgatás fejlődésében meghozza gyümölcsét.

Egyes beszámolók és a vita résztvevői is megállapították, hogy a társult munka szervezeteiben még mindig kételkednek a szociológusok alkalmazásának indokoltságában. Ebből a meg nem értésből következik egy olyan helyzet, melyet az egyik résztvevő így határozott meg, hogy a szociológus „szabadon bolyongó neutron a munka szervezetében", aki időnként találkozik ugyan a problémákkal, esetleg lehetősége is van a

kivizsgálására és a lehető megoldások előterjesztésére, de annak realizálására már nem tud feltételeket biztosítani. Ilyen körülmények között aztán nem csoda, ha felmerül a kérdés, hogy mit is dolgozik tulajdonképpen a szociológus, és milyen haszon származik a munkaszervezetnek a szociológus alkalmazásából.

A kérdés felvetésének ilyen formája azonban, csak a műszaki fejlettséggel kevésbé rendelkező társultmunka-szervezetekben jelentkezhet, mivel — ahogy azt dr. Ljubiša Kostić is megállapítja — az automatizáció bevezetésével és mind nagyobb mértékű alkalmazásával egyre inkább eltűnik a fizikai és szellemi munka közötti különbség, vagyis a munka jellegének megváltoztatása mindinkább előtérbe helyezi az emberi viszonyok kutatásának szükségességét.

Az önigazgatói szocializmus alapvető jellemvonása a közvetlen részvétel a döntéshozatalban. Ebben a feladatkörben minden egyes dolgozónak egyforma lehetőséget kell teremteni, mégpedig olyan tájékoztatási rendszerrel, amely lényeges információkat szolgáltat az érdekelteknek a lehető legtömörebb formában. Aleksandra Minić beszámolója szerint „éppen a társult munkában jelentkező lényeges viszonyok áttekintésében és gyakorlati felismerésében, valamint a többi tényezővel együttesen az önigazgatói döntéshozatal megfelelő tartalmának és formáinak meglelésében látjuk a szociológus rendkívül fontos szerepét a társult munkában".

Az önigazgatói társult munka szervezeti felépítésében még ma is nagy jelentőséggel bír a nem formális csoportok létezése. Ezek a csoportok pozitív vagy negatív hatása napról-napra érezhető a dolgozói közösségekben. A nem formális csoportok hatásának vizsgálata elsősorban a szociológus feladata. Az effajta vizsgálatok felfedezhetik a nem formális csoportok hatását az önigazgatói döntéshozatalban és általában az irányítási, valamint végrehajtási hatáskörök végzésében. Ezért a tanácskozás egyértelműen megállapította, hogy bármennyire is elzárkózik a társult munka szervezete a szociológusok alkalmazásától (talán éppen a nem formális csoportok érdekeinek negatív hatása miatt), az önigazgatás további fejlődése feltétlenül megköveteli a nem formális csoportok tevékenységének szakszerű vizsgálatát.

A tanácskozás beszámolói és a vitázók kihangsúlyozták a szociológusok szerepét a káderpolitika körvonalazásában és a pályaválasztás területén. Szocialista társadalmunk egyre inkább megköveteli a „megfelelő embert a megfelelő helyre" elv következetes alkalmazását, s éppen ez indokolja a szociológia módszereinek szakavatott alkalmazását a társult munka szervezeteiben.

A szociológusoknak a társult munkában játszott szerepét elemezve a tanácskozás egyértelműen megállapította, hogy a problémák sokrétűségére és bonyolult összefüggéseire való tekintettel a szociológus a társult munkában csak a többi társadalomtudományokkal és humántudományokkal foglalkozó szakemberek csoportjában tudja kifejteni gyümölcsöző tevékenységét. A csoportos kutatómunka egyébként szinte mindennapos

követelménnyé válik napjaink tudományos életében, s ezért nyilvánvaló, hogy e követelmény hatványozottabban érvényesül a kialakulófélben lévő széles demokratikus alapokon nyugvó önigazgatói rendszerben.

Befejezésképpen meg kell említeni a résztvevők azon indítványát, hogy e témakör továbbra is maradjon a kutatás középpontjában, a jövőben állandósuljon az elméleti és gyakorlati életben tevékenykedő szociológusok találkozója és véleménycseréje. Úgy érezzük, hogy ez az elhatározás külön is emeli a Soko Banja-i tanácskozás jelentőségét nemcsak tudományos életünkre, hanem önigazgatói gyakorlatunk továbbfejlesztésére vonatkozóan is.